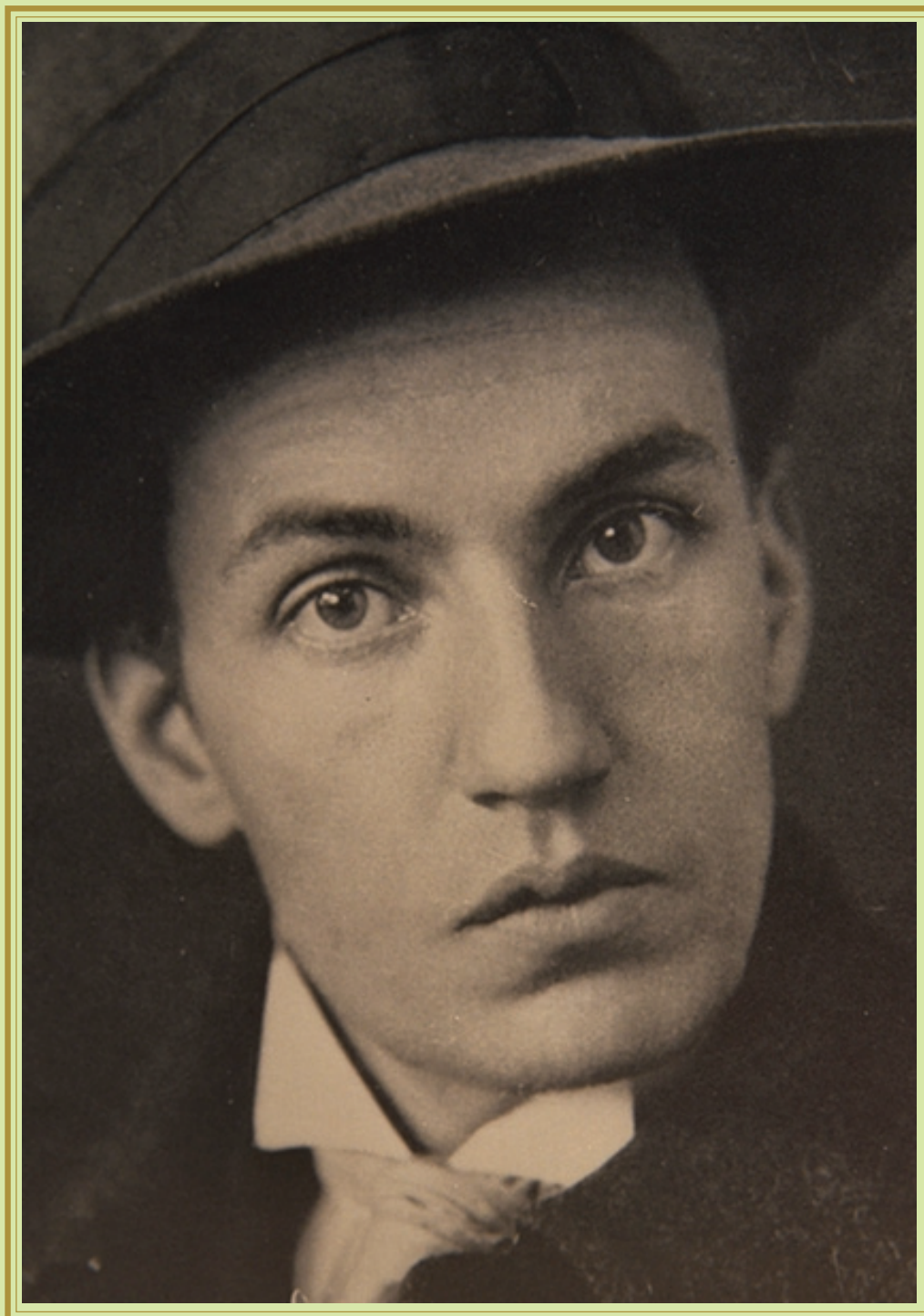

Dan Andersson Sällskapet
50 år

Jubileumsskrift
1962 - 2012

FÖRORD

Av Inge Mattsson

Som ordförande i Dan Andersson Sällskapet året 2012, dvs 50 år efter att Sällskapet bildades, känner jag en viss förnöjsamhet med hur Sällskapet har utvecklats. Det är i huvudsak mina företrädare och nuvarande styrelseledamöter som bidragit till detta.

Tänk att personligheter som Ivan Oljelund, Gunde Johansson, Torsten Pettersson med flera under lång tid lyckats få Dan Andersson Sällskapet att bli ett av Sveriges största personlitterära sällskap!

Vi kommer naturligtvis inte att låta oss nöja med detta. Vi har "högtflygande" planer på till exempel bildspel och utställningar om Dan Andersson, som ska kunna cirkulera i landet och på olika platser och i olika sammanhang. Bildandet av Dan Andersson-föreningar i olika regioner är också en ambition som jag och styrelsen har.

Så vill jag passa på att tacka Jimmy Ginsby för ett förträffligt resultat både vad gäller jubileumsskriften och samlings-CD:n.

Nu önskar jag en trevlig Dan Andersson-vecka och kultursommar 2012!

10 juli 2012

Inge Mattsson
Ordförande
Dan Andersson Sällskapet

NUVARANDE STYRELSE

Puch Magnus Olsson, Björn Hedén, Robert Svensson, Billey Shamrock Gleissner, Anna-Cari Jadling-Ohlsson, Olavi Timonen, Birgitta Ahrås, Inge Mattsson. På bilden saknas: Leif Andersson.

DAN ANDERSSONS FINNMARK

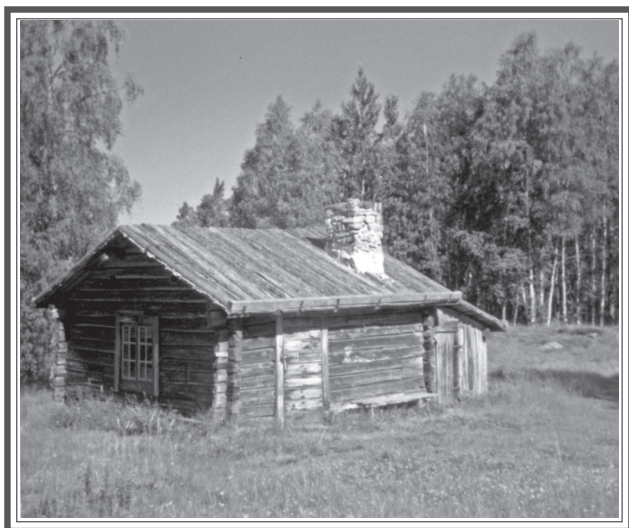
*"Ammat i de fattigaste skogarnas famn
rått blev vårt liv, och mulet.
Män utan vänner, folk utan namn,
gnisslande kuggar i hjulet."*

Ur I timmerkojan på Sami

Finnskog eller Finnmarker används som begrepp för de ofta ganska otillgängliga skogbevuxna områden i mellersta Sverige och sydöstra Norge som skogsfinnarna befolkade. Ända sedan Finland under 1100-talet blev en del av Sverige, har det pågått en invandring hit. Av olika anledningar och från olika platser i Finland. Från 1300-talet och framåt var det ett stigande antal som gjorde resan till Sverige, första etappen med båt och sedan till fots. Efter 1570 kom en ny typ av invandrande finnar. Det var skogsfinnar, svedjefinnar, som kom från östra Finland, i huvudsak från Savolax-området. Svedjebruket fordrade storvuxen och tillgänglig skog, vilket förekom mer vanligt i obebodda gränstrakter där marken ännu var obruten. Genom skattefrihet under sex år underlättades etableringen och den permanenta bosättningen av skogsmarkerna som eftersträvades blev därmed möjlig. Svedjebruket förbjöds i de nya skogsordningarna som gavs 1647 och 1664. Kronan behövde skogen till kolning, för att göra träkol till järnbruken som jobbade för högtryck för att förse den växande stormakten Sverige med kulor och kanoner och annan krigsmateriel. Det forna svedjefolket tvingades bryta den stenbundna marken för att överleva. Man blev tvungen att handla varor, bl.a. utsäde, i affärer som bruken förestod. Man fick handla på kredit enligt ett så kallat kontrabokssystem, och i gengäld tvingades man acceptera kontrakt gällande kolvedshuggning, milkolning och transporter av ved, kol, malm och vad bruken övrigt krävde. Ersättningen för arbetet var godtyckligt bestämd av bruksledningen och kom sällan i nivå med skulden man hade i brukets affär. De finska skogsträlarnas skulder växte snabbt och genom pantskrivningar tog bruken deras djur, marker och gårdar. Svälten blev vissa år ohygglig, man stal gröpen som brukens hästar utfodrades med och åt detta själv, det förekom även att man försökte äta lera.

*"Rikmän togo våra skogar,
togo våra magra tegar,
togo våra barn och hustrur.
Ville göra oss till slavar,
och förbjuden blev vår jaktmark,
brott det blev att högdjur döda.
Men jag tänkte: Jag vill hämnas,
edra högdjur vill jag fälla
för att edert rov må mätta
mig och mina glupska ungar."*

Ur Tjuvskytten

Bräntjärnstorpet

Kyrkan stod på maktens och brukens sida, prästerna ville inte skriva in de finska namnen i kyrkböckerna. Istället påtvingades finnarna svenska namn. Däremot levde de finssklingande namnen på olika platser kvar i folkmun och återfinns än idag på våra kartor. Luossa, Pajso, tjärnarna Hakalam och Latalam och torparstället Kestina, är exempel som förevigats i Dan Anderssons texter. Finnmarken, dess människor och kamp är Dan Anderssons historia och rötter.

DAN ANDERSSON SÄLLSKAPETS BILDANDE

Lars Järnemo, Dan Andersson Sällskapets sekreterare under många år, har skrivit så här om bildandet:

"Det fanns en skara människor, författare, kulturarbetare och andra som hade ett djupt intresse för Dan Andersson, hans diktning och hans korta oroliga liv och för den finska invandrarkulturen. De träffades med ojämna mellanrum i slutet av femtioalet och början av sextioalet. De flesta kom från Dans hemtrakter i Grangärdebygden.

Där fanns Otto Blixt som bodde i Vännebo nere vid Pajso och som egentligen var skogsförman men mer en vetenskapsman och hembygdsforskare som samlade gamla ordstäv och kulturhistoriska föremål från Finnmarken.

Där fanns Edward Gummerus född i Helsingfors, hade länge bott utomlands men var nu bosatt i Björbo vid Västerdalälven. Han var en klassiskt skolad humanist som under många år haft en lektorstjänst i Rom. Nu arbetade han som fri författare och bodde i Lövkullen.

Gunde Johansson, som bodde i Hällefors, hade varit både lanthandlare och skollärare innan han slog igenom i Hylands Hörna med sina visor och Värmlandshistorier och blev folkkär på kuppen. Vad många inte kände till var Gundes djupa kunskaper i både religion och litteraturvetenskap och hans stora varma intresse för Dan Andersson.

Uppe i fåboden Gasenberget norr om Nyhammar bodde om somrarna författaren Ivan Oljelund. Han var mest känd som Stockholmsskildrare. Han hade ett förflutet som röd ungsocialist, i Hinke Berggrens anda. Som redaktör och ansvarig utgivare av tidskriften Brand hade han skrivit så provocerande att han fått tillbringa en tid bakom lås och bom på Långholmen. Ivan Oljelund var personligt bekant med Dan Andersson och sörjde djupt hans bortgång.

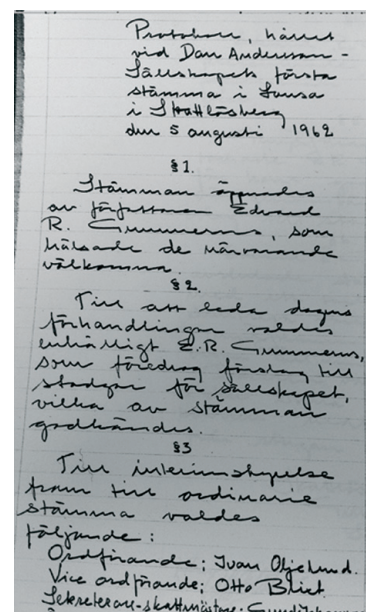
Vid porten till Finnmarken, nere i Sunnansjö, bodde Olle Svensson, den märklige och egensinnige centrallyrikern. En gång i tiden var Olle Svenssons dikter de mest önskade i radioprogrammet "Önskedikten". Olle hade varit skogsarbetare i Hälsingland i sin ungdom. Han var självlärd och skrev nu på heltid. Dessutom var han en begåvad bildkonstnär.

Nils Parling hade även han varit skogsarbetare men från Säfsnäs finnmarker. Vid en olycka i skogen fick han ett träd över sig, låg länge på sjukhus och började då skriva böcker. Han hade rest mycket i världen, var inte lagd för att se mörkt på livet och trodde att det mesta kunde ändras till det bättre om bara viljan fanns.

När alla dessa människor ibland träffades hos någon av dem kom ofta frågan upp om man inte skulle bilda ett Dan Andersson-sällskap för att bevara minnet av skalden. De mest drivande i frågan var Gunde Johansson och Edward Gummerus. Vid den årliga Luossafesten i augusti 1961 tog Gunde upp frågan på allvar och man bestämde att bilda ett Sällskap vid kommande Luossafest. Så blev det!

Söndagen den 5 augusti 1962 kl 20.00 bänkade man sig runt det grova furubordet i Luossastugan i Dans hemby Skattlösberg för att stifta Dan Andersson Sällskapet. Bland de närvarande fanns två personliga vänner till Dan - Ivan Oljelund och Fridolf Persson. En tredje, Waldemar Bernhard, sände ett telegram från Rom och skrev att han var andligen närvarande. Förslag till stadgar upplästes och godkändes. En interimstyrelse konstituerades med Ivan Oljelund som ordförande, Otto Blixt vice ordförande och Gunde Johansson sekreterare och skattmästare.

Stiftare av Dan Andersson Sällskapet var Ingegerd Bergdahl-Parling, Waldemar Bernhard, Greta Blixt, Otto Blixt, E.R. Gummerus, Britta Johansson, Gunde Johansson, Ivan Oljelund, Nils Parling, Fridolf Persson, Bo Setterlind och Erik Uhlin."

Protokoll, hållet vid Dan Andersson-sällskapets första stämma i Lousa [!] i Skattlösberg den 5 augusti 1962

§ 1.

Stämman öppnades av författaren Edvard R. Gummerus, som hälsade de närvarande välkomna.

§2.

Till att leda dagens förhandlingar valdes enhälligt E.R. Gummerus, som föredrog förslag till stadgar för sällskapet, vilka av stämman godkändes.

§3.

Till interimstyrelse fram till ordinarie stämma valdes följande: Ordförande Ivan Oljelund. Vice ordförande Otto Blixt. Sekreterare-skattmästare: Gunde Johansson. Övriga styrelsemedlemmar: Fridolf Persson, Nils Parling, Edvard R. Gummerus.

§4

Edvard R. Gummerus presenterade ett par opublicerade Dan Andersson-brev.

§5.

Gunde Johansson avtackade E.R. Gummerus för hans goda och väl genomtänkta förslag till stadgar.

§6.

Edvard R. Gummerus avslutade stämman med ett tack till samtliga, varefter Gunde Johansson sjöng visan "Till min syster". Därefter vandrade vi i den stilla sensommarkvällen nedför dalen från stugan vid Lousa [!]

Skattlösberg, dag som ovan

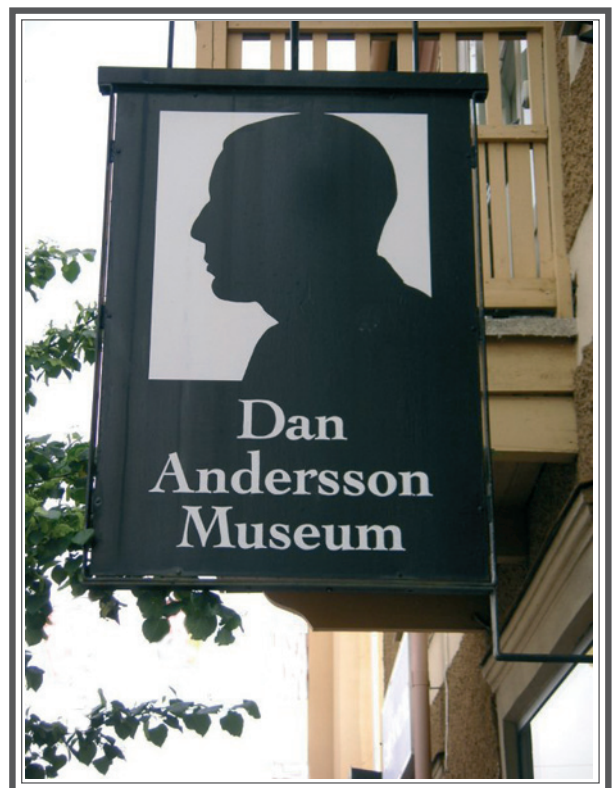
Gunde Johansson, sekreterare.

Justeras: Otto Blixt

DAN ANDERSSON-MUSEET

Dan Andersson-museet öppnade den 6 april 1991. Klockan tio på förmiddagen var det invigning av butiken och museidelen. På kvällen var det stor konsert på Avenyteatern med artister som Harry Brandelius, Gunde Johansson, Thorstein Bergman m.fl. Siv Andersson var sällskapets sekreterare vid den här tiden och blev också föreståndare för det som vi idag kallar Dan Andersson-museet. Sivs insats vid förverkligandet av museet kan inte underskattas. Bakom insatserna att förverkliga museet fanns också Gunde Johansson och Monica Sedell. Robert Linnerud var också viktig vad gällde att få ihop olika skrivelser till bland annat Länsstyrelsen, som sedermera sköt till pengar till projektet. Ludvika kommun tog på sig att betala hyran. Upprinnelsen till det hela var en förfrågan från fastighetsägaren Tage Eriksson som meddelade att lägenheten med rummet Dan hyrde för att få lugn och ro att renskrivna debuten "Kolarhistorier" var ledig, och undrade om intresse fanns hos sällskapet. Vilket det gjorde. Den lägenhet som idag innefattar museet innehåller ett minnesrum, utställning och ett studierum. Utställningen berättar om intressanta och viktiga händelser i Dans liv, om hans ursprung och familj. Studierummet kan användas av den som vill öka sina kunskaper om Finnmarkens spelman.

I museet finns ett flertal originalmanuskript och saker tillhörande Dan Andersson, exempelvis hans svarta fiol, den fiol Ove Frid kan höras spela på under Dan Andersson-veckan.

LUOSSASTUGAN

Luossastugan är sedan 1944 minnestuga över Dan Andersson. 1945 satte man upp gårdsgården som omger tomten. Torpet, som sköts av Skattlösbergs bygdegille är i ursprungligt skick med originalinredning och originalinventarier. Här finns bland annat poetens skrivbord och bokhylla samt hans gitarr. I Luossastugan, bestående av kök och kammare samt vind bodde hela familjen Adolf Andersson, totalt sex personer, ibland kom dessutom luffare som nattgäster.

Adolf Andersson, Dan Anderssons far, hade varit skollärare vid Skattlösbergs skola fram till 1905, därefter försörjde han sig som torpare och skomakare. Mellan åren 1912 och 1915 hade familjen Andersson sitt hem i denna lilla stuga. Hur ofta och hur länge Dan Andersson bodde i stugan är okänt. År 1912 reste han mycket omkring som ombudsman för Templarorden, 1913 var han borta några månader och skrev rent sina "Kolarhistorier" och 1914 började han vinterkursen vid folkhögskolan Brunnsvik. Dan Andersson skrev en hel del berättelser och dikter under tiden i Luossastugan. Med säkerhet har stora delar av Kolarhistorier och Kolvaktarens visor kommit till här. Stavningen av namnet Luossa har vållat huvudbry emellanåt. Dan Andersson själv skrev det Luossa. Den 24 januari 1998 fattade sällskapets styrelse beslut i frågan att konsekvent använda Dans stavning. Skattlösbergs bygdegille följde efter i augusti samma år då man beslöt att ändra på vägskyltar och trycksaker. Men ursprungsstavningen är Luosa. Namnet Luosa har med stor sannolikhet sitt ursprung i det östfinska ordet "luosa", vilket betyder liten vattenpöl, göl eller flyhål. I de östfinska svedjefinnarnas hembygd i Rautalampi är namnet känt. I Skattlösberg finns ett dyhål kallat Luosa-hålet.

Adolf Andersson med skolklass, Skattlösberg 1904

Linda Rattfelt och Nisse Munck

Luossastugan hålls sommartid öppen för allmänheten och en guide, avlönad av Skattlösbergs bygdegille, brukar underhålla med visor och berättelser av och omkring Dan Andersson. Linda Rattfelt är den nuvarande Luossa-guiden och Roine Lindström hoppar in som avlösare emellanåt. Före henne var det Nisse Munck i drygt 20 år. Lena Jöransson, Rolf Arthur Nilsson är ytterligare några. Varje år, första söndagen i augusti, hålls Luossafesten vid stugan, då brukar hundratals människor vandra de 700 meterna längs den lilla stigen från parkeringen i Skattlösberg till Dan Anderssons stuga. Mer än 3 000 personer årligen beräknas besöka Luossa-stugan. Under Luossafesten delas också Dan Andersson-priset ut.

DAN ANDERSSON SÄLLSKAPETS ORDFÖRANDE

Ivan Oljelund: Ordförande från det första mötet den 5/8 1962 till 5/8 1973. Ivan Oljelund var författare, en mycket produktiv sådan. Han avled 1978, då 86 år gammal.

Gunde Johansson: 5/8 1973 till den 11/2 1995. Trubadur, visdiktare och författare. Blev känd för en bredare allmänhet genom sin medverkan i Hylands Hörna 1962. Död 21 juli 1995.

Ingemar Ingevik: vice ordförande som höll i ordförandeklubban några möten efter Gunde Johanssons död, till dess Torsten Pettersson tog över 5/8 1995.

Torsten Pettersson: 1995-2009. Har på ett aktivt sätt medverkat till att utveckla Dan Andersson Sällskapet och att förbättra sällskapets ekonomi.

Inge Mattsson: Sällskapets nuvarande ordförande sedan 2009. Han har bland annat skrivit boken "Dan Andersson och Rebecka Svensson" (1994) och dessutom varit redaktionsansvarig för sångboken "Dan Andersson-dikter och tonsättningar" (2010). Inge Mattsson har varit en drivande kraft för att marknadsföra sällskapet på olika vis.

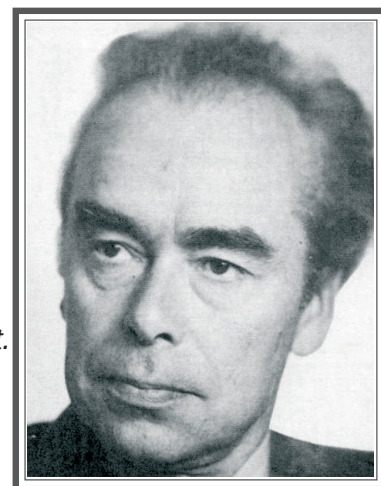
DAN ANDERSSON-PRISTAGARE GENOM ÅREN

Kriterierna för Dan Andersson-priset är följande; Dan Andersson-priset kan utdelas till diktare, författare vilkas verk har frändskap med Dan Anderssons verk och andan i dessa eller till person eller personer som förtjänstfullt bidragit till att skapa kunskap och förståelse för Dan Anderssons liv och författargärning. Medlemmarna inom Dan Andersson-sällskapet har möjlighet att själva föreslå pristagare. En har mottagit priset två gånger och det är Nils Parling. Från och med 1978 har priset utdelats varje år. Före det kunde det hända att priset, av ekonomiska skäl, inte delades ut. Här följer en förteckning över pristagarna.

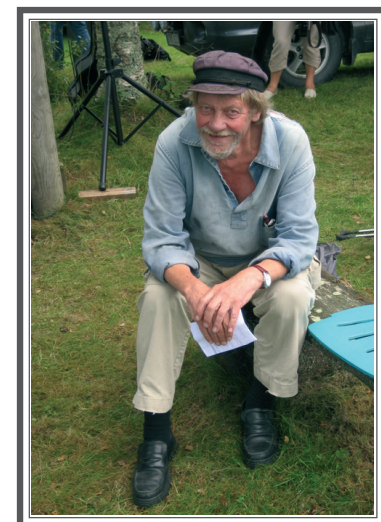
- 2012** Nils Holmdahl *Författare, hembygdsforskare. Hélène Littmarck Holmdahl Illustratör, hembygdsforskare.*
- 2011** Lars Järnemo *Var under många år Sällskapets sekreterare och ansvarig för medlemsskriften "På Färdvägarna".*
- 2010** Alf Hambe *Halländsk viskompositör, författare och trubadur.*
- 2009** Björn Jadling *Vissångare, Dan Andersson-tolkare.*
- 2008** Sofia Karlsson *Vissångerska, låtskrivare.*
- 2007** Marcus Birro *Poet, författare och krönikör.*
- 2006** Pompey Lugo Mendéz (Kiko del Paraguay) *Paraguayansk Dan Andersson-tolkare, ekonom och teolog.*
- 2005** Saxdalens manskör.
- 2004** Nisse Munck *Vissångare, kompositör, mångårig guide vid Luossa-stugan.*
- 2003** Pär Sörman *Skådespelare och visartist.*
- 2002** Maria Pia Boëthius *Författare och journalist.*
- 2001** Göran Greider *Författare, journalist och poet.*
- 2000** Arne Säll *Författare.*
- 1999** Eva Norberg *Lyriker och psalmdiktare.*
- 1998** Bengt Pohjanen *Författare, översättare, präst.*
- 1997** Erik Yvell *Författare, förläggare, bibliotekarie.*
- 1996** Henning E. Pedersen *Dansk Dan Andersson-kännare.*
- 1995** Gösta Ågren *Finlandssvensk poet, översättare och filosofie doktor.*
- 1994** Hans Granlid *Författare, litteraturforskare.*
- 1993** Barbro Gummerus *Författare.*
- 1992** Bengt Emil Johnson *Poet, författare, radioman, tonsättare och skribent.*
- 1991** Holger Lewin *Författare.*
- 1990** Thorstein Bergman *Visdiktare, trubadur, folkbildare.*
- 1989** Arne Upling *Författare och översättare.*
- 1988** Teddy Gummerus *Författare, kulturjournalist och litteraturkritiker.*
- 1987** Elisabeth Rynell *Författare.*
- 1986** Ingela Strandberg *Författare, dramatiker, poet, journalist och musiker.*
- 1985** Stig Sjödin *Poet och författare.*
- 1984** Lars Huldén *Finlandssvensk författare och översättare.*
- 1983** Bert Olls *Illustratör och författare.*
- 1982** Gunnar Turesson *Trubadur och tonsättare.*
- 1981** Karl Rune Nordkvist *Författare.*
- 1980** Helmer Grundström *Författare och poet.*
- 1979** Anna Rydstedt *Poet.*
- 1978** Gunde Johansson *Vissångare och tonsättare.*
- 1976** Nils Parling *Författare.*
- 1974** Harald Forss *Författare och poet.*
- 1970** E.R. Gummerus *Författare, översättare och lärare.*
- 1967** Emil Hagström *Författare.*
- 1966** Nils Parling *Författare.*
- 1964** Olle Svensson *Författare och poet.*
- 1963** Otto Blixt *Hembygdsforskare, skogsförman.*

Marcus Birro

Ivan Oljelund

Björn Jadling

DAN ANDERSSON

en kort biografi av Inge Mattsson

DAN ANDERSSONS RÖTTER

I sin dagbok har Dan Anderssons far mycket omsorgsfullt präntat: "År 1888, fredagen 6 april kl 3.45 em föddes vår tredje son, som måndagen den 16 april av pastor Petrus Petersson, komminister i Grangärde, döptes till namnet Daniel. Dopvittnen voro Karl Ersson och hans hustru i Skattlösberg. Dopet försiggick vid examen inne i skolsalen." Sålunda föddes Dan Andersson i Skattlösbergs gamla skolhus i Grangärde socken strax utanför Ludvika i Dalarna. Han var tredje sonen till byskolläraren Adolf Andersson och hans hustru Augusta. Namnet Daniel, som han egentligen döptes till, var sannolikt framväxt ur faderns intresse för Bibeln och särskilt Daniels bok i Gamla Testamentet.

Dan Anderssons far Adolf Andersson hade själv sina rötter i Grangärde finnmark och föddes 1854, i ett så kallat pörte vid Bränntjärn. Detta finnpörte hade bebotts av Adolf Anderssons mödernesläkt, den välkända finnsläkten Knas, sedan 1793. Adolf Andersson var byskollärare i Skattlösberg och en personlighet av mycket sällsynt karaktär, högt begåvad och något av en profetgestalt i dessa fattiga finnmarksbygder. Hans intressen var mångsidiga. Det berättas att han höll predikningar och gudstjänster varje söndag och även föredrag på teman som "Nytan av bad", "Symaskinen", "Evolutionsläran", "Födans beståndsdelar", "Tro och vetande" och mycket annat. Han hade en självförvärvad och kompromisslös kristen tro, men ändå en humoristisk läggning. Sin religiösa omvändelse lär han ha fått vid en gammal masmästares dödsbädd.

Dan Anderssons mor Augusta Scherp föddes 1862 i Nyhammar, också denna ort i Grangärde socken. Hon antas ha vallonskt eller franskt ursprung med visst finskt inslag. Som många av den tidens kvinnor, var hon som traditionen påbjöd sin kraftfulle mans hustru. Därför är uppgifterna och kunskaperna om henne något mer begränsade, framförallt vad gäller hennes uppväxt. Man kan dock anta vissa likheter med makens. Likaså utbildade hon sig till lärare, men utövade detta yrke endast en kort tid. Beträffande hennes karaktärsdrag vet man dock att hon var av ljusare läggning och en stilla humor brukade lysa upp hennes dagar. Hon var musikalisk, kunde sjunga och hade lärt sig spela cittra. Det hände också att hon tonsatte små dikter. Ett exempel på detta är Erik Axel Karlfeldts "Elias himmelfärd".

Hon födde 6 barn. Ett flickebarn dog i späad ålder, då Dan var 5 år gammal. Dans tre bröder hette Anders (född 1883), Gustav (född 1885) och Simon (född 1890). När Dan var 11 år, 1899, föddes lillasystern Anna. Mellan Dan och Anna kom att råda ett mycket nära syskonförhållande. Denna tillgivenhet uttrycker Dan så vackert i den oförglömliga dikten "Till min syster" som han tillägnade Anna på hennes 18-årsdag den 15 maj 1917.

Skattlösberg är namnet på den by, i vilken Dan Andersson för första gången, 1888, såg dagens ljus. Den ligger i Grangärde gamla socken, ca 4 mil rakt väster ut från Ludvika i Dalarna. Socknen är vidsträckt och den del där Dan föddes benämns ofta Grangärde finnmark. Skattlösberg, som ligger vid vägen mellan Fredriksberg och Sunnansjö, kallades också finnbyn. Sen slutet av 1500-talet har byn varit ett centrum för invandrande finnar i detta område. Vid den tidiga koloniseringen beviljades nybyggarna skattefrihet under de 6 första åren, därav Ortsnamnet Skattlösberg.

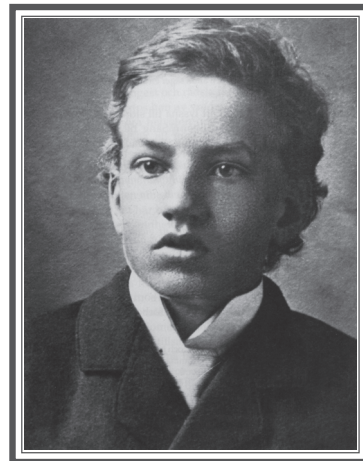
Hit kom finnarna som regel helt utblottade och byggde sina primitiva bostäder, så kallade pörten. Svedjebrukens torftiga skördar, därtill bär, rötter och vad jakt och fiske gav, blev deras möjlighet att överleva. Kolningsskyldighet och timmerkörning ingick ofta i torparens hårda lott. Bergsbrukens förvaltare och inspektorer blev deras plågoris. Det handlade i väldigt hög grad om svält och mycket hårt arbete. Som finnmarksbarn och sedermera diktare intog Dan Andersson en ångesttyngd och samtidigt kärleksfull hållning till sin barndomsbygd.

BARNDOM OCH UNGDOMSTID

Redan i mycket unga år visade Dan en förståndsutveckling av mer sällsynt slag. Vid 5 års ålder läste han Folkskolans läsebok flytande. I sitt avgångsbetyg i ämnet och "förmåga att förstå och använda svenska språket" fick han, något överraskande, endast omdömet 1½ av möjliga 3. Dan Anderssons musikalitet, modersarvet, som tidigare omnämnts, fick han under sin barndom utlopp för genom den fiol som fadern gett honom. Han lärde sig själv spela fiol och senare att traktera flöjt och luta. Under sommarferierna fick Dan tillsammans med sina bröder ofta hjälpa fadern i dennes extraarbeten. Man arbetade med slåtter, skogsarbete och att bära kolved till milorna.

Samma dag som Dan fyllde 14 år följde Adolf Andersson sonen till Grängesberg järnvägsstation. Efter moget övervägande i familjen hade bestämts att Dan skull resa över till Amerika, för att undersöka utkomstmöjligheterna där. Efter ca 8 månader kom Dan hem och familjen skrinlade emigrationsplanerna.

På våren 1906 fick Dan arbete som hjälprullare vid Kvarnsvedens pappersbruk. Han slet ont så att hela kroppen värkte, stöp ofta i säng efter genomlidet skift och "sommade som ett djur". Redan efter ett par veckor slutade han och tog jobb som dikesgrävare i Lindesberg. Ett lärarvikariat i Bringsjöberg avslutades också efter bråk med kyrkoherden i församlingen. För en kortare tid, 1907, provade han på en anställning som gårdfarihandlare i Eskilstunasmiden, men med mycket klen resultat. Våren 1908, då Dan var 20 år, flyttade familjen från misslyckandet i Mårtenstorp till Burängsberg. Dan tog då jobb som trädgårdsdräng hos en trädgårdsmästare i Hudiksvall.

NYKTERHETSIVRAREN DAN ANDERSSON

Efter att genomgått ett antal föreläsningsskurser inom templarorden - bland annat en kurs i Falun och en i Eskilstuna - blev Dan Andersson i december 1910 antagen till en större talarkurs i Stockholm. Dans intresse för nykterhetsfrågor hade väckts många år tidigare, inte minst genom faderns påverkan.

Nyårsnatten 1912 inleder Dan sin nya verksamhet med ett tal i Skutskär i samband med en nyårsvaka. Sedan följer en lång rad föreläsningsturnéer runtom i landet.

Templarorden hade sin 25:e kongress i Sundsvall den 1-4 juli 1912. Den nye ombudsmannen, Dan Andersson, var där och redan känd och uppskattad för sin bländande värtalighet. Rebecka Svensson var också där som kongressombud och Rebecka själv berättar om sitt första möte med Dan Andersson: "Jag såg honom bland mängden och blev genast intresserad av hans ansikte och hans intelligenta yttranden under mötet. Dan Andersson drog människors blickar till sig, och ingen som kommit inom hans väsens trollmakt kunde reagera med likgiltighet. Vi började samspråka, och fann genast varandra. Så fortsatte vi bekantskapen per korrespondens och den fortsatte vi med under hela hans liv."

Den här djupa och framförallt varaktiga vänskapen som uppstod mellan Dan och Rebecka kom att ta sig uttryck i bland annat åtskilliga besök i Ronneby och Rebeckas Blekingestuga vid Silverforsen och inte minst i en mycket omfattande skriftväxling. 117 brev från Dan Andersson till Rebecka finns bevarade från tiden 1912-1918. Kontakten mellan Dan och Rebecka utvecklades efter hand till en mycket nära vänskap. Rebecka blev något av mecenat och biktmoder för Dan. Det hände inte alltför sällan att Rebecka i ett brev medsände en bok eller en liten penninggåva.

Efter ganska exakt ett år som nykterhetspredikant inom Sveriges Nationaltempel, började Dan 1913, enligt fadern "sitt författarskap". För att till det yttre markera sitt uppsåt beställde han ett skrivbord av en snickare i Skattlösberg och anlade "Strindbergsfrisyr". Det vore ändå en betydlig överdrift att påstå att Dan bestämde sig för att bli författare "över en natt". Ställningstagandet att på heltid bli författare föregicks naturligtvis av lång process och hade mognat under en rad av år. Nu fanns ingen återvändo.

"Nu ger jag mig inte. Jag måste fram. Det gäller bara att inte svälta ihjäl under tiden." Så uttryckte han det själv i ett brev till Rebecka 1913.

Grunden för Dan Anderssons författarskap ligger självklart i de miljöer han växt upp i, faderns inflytande och de upplevelser han haft under sin brokiga levnad. Sin filosofiska bas och sin stilistiska karaktär hämtade han från litteratur av författare som Schopenhauer, Nietzsche, Strindberg, Gorkij och Zola, för att nämna några.

Här följer en enkel bibliografisk sammanställning av de verk som Dan Andersson hann publicera under sin levnad och en del uppgifter på annat som utkom efter hans död. De korta innehållsbeskrivningarna och kommentarerna gör på intet sätt anspråk på att vara "litterära bedömningar", utan syftar enbart till att tjänstgöra som vägledning för eventuellt intresserade läsare.

KOLARHISTORIER "Kolarhistorier" utkom på Tidens förlag, sommaren 1914, och är således debutboken. Den innehåller skildringar av kolarens hårda lott, hans arbete, hans tro och drömmar. Konstnärligt är boken mycket stark och språket levande och mustigt.

KOLVAKTARENS VISOR "Kolvaktarens visor" innehåller främst dikter men också en del historiska berättelser av samma typ som i Kolarhistorier. Utgivningsåret var 1915. Dikterna är mycket starka och vi kan finna titlar som "Benkvarnen", "Gunnar Vägman", "Jag väntar", "Sissi", "Gässen flytta" och "Hemlängtan".

DET KALLAS VIDSKEPELSE "Det kallas vidskepelse", som kom 1916 har en klar finsk karaktär och handlar främst om den gamla folktro som var allmänt utbredd i finnmarksbygderna i Dalarna. En sällsynt skildring av Dans egen hembygd och hans förfäders vardag.

På hösten 1916 arbetar Dan Andersson med en översättning av Kiplings diktsamling "The seven seas". I mitten av 1917 får han jobb som volontär på Ny Tid i Göteborg.

SVARTA BALLADER "Svarta ballader" utkom efter ständiga motgångar, i november 1917. Denna diktsamling blev en av de viktigaste i svensk litteratur under tidigt 1900-tal. Den innehåller dikter som "Omkring tiggarn från Luossa", "En spelmans jordafärd", "Spelmannen", "Minnet", "Till min syster", "Gillet på vinden" och många andra kända dikter. I detta sammanhang bör också omnämnas att Dan Andersson i juni 1918 gifter sig med folkskollärarinnan Olga Turesson och paret bosätter sig i Gonäs. I Olga finner Dan en varmhjärtad och förstående kvinna. Han får återigen arbetsro.

DE TRE HEMLÖSA "De tre hemlösa" utkom i september 1918, efter ett antal refuseringar och omarbetningar. Denna roman är starkt självbiografisk och har en enkel och realistisk karaktär.

DAVID RAMMS ARV "David Ramms arv" är andra delen i självbiografien och skildrar David Ramms liv efter 24 års ålder. Den utkom i november 1919 och även denna bok har en starkt realistisk prägel. Dan Anderssons eget flitiga läsande och intryck av Dostojevskij kan skönjas i stil och form.

Utöver diktsamlingar och romaner hann Dan Andersson skriva en mängd noveller, novellsamlingar, kåserier och lämnade efter sig ett otal icke publicerade dikter. I Rebeckas kvarlåtenskap fann man en novell med titeln "Sorgmarschen" som aldrig tidigare publicerats.

CHI-MO-KA-MA "Chi-mo-ka-ma" innehåller upplevelser under Amerika- och Kanadatiden 1902. "Chi-mo-ka-ma" som betyder "vit man" på indianska, handlar om vildmarksliv i Kanada i början av seklet. Manusets skrevs våren 1917, men utkom först efter Dan Anderssons död 1920.

Dan Andersson skrev alltid om de "små och fattiga". Intrycken hämtade han ur sin egen miljö och sina upplevelser. Därtill intuition och förmågan att väga varje skrivet ord på guldväg, gjorde honom till en av våra största svenska författare. Dessutom har hans dikter översatts till andra språk, bland andra engelska och spanska.

Under sin korta levnad hann således Dan Andersson med att skapa en ansenlig mängd litterära titlar.

Luossastugan interiör

DAN ANDERSSONS DÖD

Efter en del personliga bekymmer kring inflyttningen i en liten stuga i Gonäs, skrev Dan Andersson till bland andra vännen och blekingen Ragnar Jändel och bad om målningshjälp. Dans hustru Olga väntade barn och inflyttningen var planerad till den 1 oktober 1920. Jändel kunde dock inte komma.

Samtidigt hade Dan kontakter med tidningen Social-Demokraten angående eventuell anställning under en tid. Den 15 september, en dag tidigare än planerat, anträdde han resan ner till Stockholm för att underhandla med redaktionssekreteraren Sigfrid Hansson. Han kom till Stockholm på eftermiddagen och tog vid sextiden in rum nr 11 på Hotell Hellman i Klarakvarteren. Det billigaste hotellet och det minsta rummet.

Efter ett restaurangbesök tillsammans med några goda vänner återvände han till hotellet vid två-tiden på natten och gick till sömns. Vid ett-tiden dagen efter, den 16 september, fann man Dan Andersson död i sin säng. En av vår tids allra största svenska författare hade gått ur tiden, endast 32 år gammal.

Dödsorsaken torde vid det här laget vara helt klarlagd. Dan Andersson dog av cyanväteförgiftning. Slarv efter desinficering mot ohyra blev, om än hur banalt Dan Anderssons död. Vad som ytterligare bekräftar detta är att en annan hotellgäst i ett angränsande rum dog samma natt av samma orsak.

Var det kanske ändå så här Dan Andersson önskade sig att dö? Till sin hustru brukade han nämligen säga: "Tänk den som ändå finge lägga sig ned och somna en kväll och sedan inte behöva vakna mer."

Dan Anderssons bortgång väckte stor förstämning över hela vårt land. Beskedet till hans närmaste var självklart förkrossande. Hans hustru Olga väntade deras barn och dottern Monika föddes sex månader senare. Dan Andersson efterlämnade mycket att undra över, bland annat dikten som följer:

Nu mörknar min väg och mitt dagsverk är gjort

mitt hjärta är trött, min säd har jag sått

Som en tiggare står jag, o Gud vid din port

och blodrosor växa på stigen jag gått.

KORT BIOGRAFI ÖVER DAN ANDERSSON

1888	Född i Skattlösberg den 6 april, Grangärde Finnmark, Ludvika kommun.
1902	Reser till Amerika ca 14 år gammal för att rekognoscera inför en eventuell flytt dit för hela familjen Andersson.
1903-1906	Börjar få in bidrag i Bergslagsposten, kåserier.
1905	Familjen flyttar till Mårtenstorp.
1906-1911	Olika arbeten, bl.a. på pappersbruk, som trädgårdsarbetare, flottare, talare m.m.
1907	Lärare i Bringsjöberg.
1908	Familjen bosatt på tre platser i Norhyttan följande fyra år.
1911-1920	Resor med kortare och längre vistelser till ett otal platser i Sverige, samt även Norge.
1911	Dan Andersson ensam flyttar på hösten till Skattlösberg, till Luossa.
1912	Övriga familjen flyttar efter.
1912	Ombudsman i Templarorden, till 1 januari 1913.
1913	Åter i Luossa, debuten förbereds. Bor även i Gonäs och Ludvika.
1914	Debuten med Kolarhistorier.
1914-1915	Vinterkursen på Brunnsviks folkhögskola.
1915	I juni flyttar familjen Adolf Andersson till Gräsberg.
1917	Kolumnist på Ny Tid i Göteborg under pseudonymen Black Jim, till våren 1918.
1917	Förlovad med småskollärarinnan Olga Turesson i Gonäs.
1918	Tillbaka till Gräsberg och Gonäs.
1918	I midsommartid, 19 juni, borgerlig vigsel i Ludvika med Olga Turesson; bildar hem i Gonäs.
1920	Död under nattsömnen på ett hotellrum i Stockholm, 16 september. Jordfäst i Ludvika. den 23 september.

Omkring tiggarn från Luossa

*Omkring tiggarn från Luossa satt allt folket i en ring,
och vid lägerelden hörde de hans sång.
Och om bettlare och vägmän och om underbara ting
och om sin längtan sjöng han hela natten lång.*

*Det är något bortom bergen, bortom blommorna och sången,
det är något bakom stjärnor, bakom heta hjärtat mitt.
Hören - något går och viskar, går och lockar mig och beder:
"Kom till oss ty denna jorden, den är icke riket ditt.*

*Jag har lyssnat till de stillsamma böljeslag mot strand,
om de vilda havens vila har jag drömt.
Och i anden har jag ilat mot de formlösa land,
där det käraste vi kände skall bli glömt.*

*Till en vild och evig längtan föddes vi av mödrar bleka,
ur bekymrens födselvånda steg vår första jämmerljud.
Slängdes vi på berg och slätter för att tumla om och leka,
och vi lekte älg och lejon, fjärl, tiggare och gud.*

*Satt jag tyst vid hennes sida, hon, vars hjärta var som mitt,
redde hon med mjuka händer ömt vårt bo,
hörde jag mitt hjärta ropa, det du äger är ej ditt,
och jag fördes bort av anden att få ro.*

*Det jag älskar, det är bortom och fördolt i dunkelt fjärran,
och min rätta väg är hög och underbar.
Och jag lockas mitt i larmet till att bedja inför Herran:
"Tag all jorden bort, jag äga vill vad ingen, ingen har!"*

*Följ mig broder, bortom bergen, med de stilla svala floder,
där allt havet somnar långsamt inom bergomkransad bädd.
Någonstädes bortom himlen är mitt hem, har jag min moder,
mitt i guldorstänkta dimmor i en rosenmantel klädd.*

*Må de svarta salta vatten svalka kinder feberöda,
må vi vara mil från livet innan morgonen är full!
Ej av denna världen var jag och oändlig vedermöda
led jag för min oro, otro, och min heta kärleks skull.*

*Vid en snäckbesållad havsstrand står en port av rosor tunga,
där i vila multna vraken och de trötta män få ro.
Aldrig hörda höga sånger likt fiolers ekon sjunga
under valv där evigt unga barn av saligheten bo.*

ur Svarta ballader 1917

Jubileumsskriftredaktör: Jimmy Ginsby.
Med benäget bistånd av Inge Mattsson.